

Take vprašanja odgovarjali so nedeljci najpred ustmeno; treba pa je bilo marsikaj pomanjkljivega popraviti in marsikaj novega povedati, kar je bilo za nje zelo mikavno. Pogovori o vsakem posamnim takim vprašanji raztegnili so se tako, da so potem učenci celo uro imeli opraviti, preden so ga pismeno bolj ali manj obširno odgovarjali. Bilo mi je mogoče po tem načinu tudi v nedeljski šoli dva oddelka ob enem podučevati.

Drugo polletje kazal sem nedeljcem vsake baže pisma, kakor v četrtem razredu, le bolj za navadno življenje.

Tako vpeljeval sem mladenčce in deklice v pozneje življenje. Blagor mu, kdor vse prav umé, in ravná po pameti!

Podlaga vsega uka je kazavni poduk. S poznavanjem reči širi se razvid človekov, in ž njim raste zmožnost jezikova; z ravno tem uri se um in pamet.

Ker je pa vse človekovo prizadevanje brez blagoslova od zgoraj prazno in brez vspeha, navdaja naj tudi ta nauk kersanski duh. Kedar otrok ogleduje reči, ozira naj se na stvarnika, ki jih je vstvaril človeku v prid, in jih tako modro obravnjuje; človek naj se varuje, da ne zaničuje božjih stvari, temveč obrača naj jih po pameti v svoj prid; človek naj spoznava veliko svojo prednost pred vsemi drugimi stvarmi; on naj se ne zmišljuje, kako bi svojemu bližnjemu delal nadlego in nepokoj, ampak obrača naj svoj um in svojo pamet v čast in slavo, Njemu, ki ga je tako lepo olepšal.

Pomenki

o

slovenskem pisanji.

XLIX.

U. Poljaki, njihovi sosedje! To je soseska, da se smili Bogu! Ne vém, kateri delajo z besom in kateri z desom; to pa vém, da slovanska vzajemnost, ktere se nekteri tolikanj bojé, že tukaj v šibre gré!

T. Smešno pa resno je, da je nekdo razlagal ime Rus iz lat. „rus ruris“, in tedaj bi pomenilo to, kar pomeni ime Poljec, Poljak, Poljanec, Poljanin, ali tudi Lech, Leh, pod katerim se i Poljaci razumevajo, in Miklosič ima pri obeh (Poljak' in Lqh') lat. polonus!

U. V kateri razmeri ste imeni Leh in Poljak?

T. Pervo je obširnije. Glasi se Leh (ljech), mn. Lesi — Lehové, po Nestorju Ljach, Ljasi — chowe (cf. miasto n. město). Imenovala so se tako posamne osebe, rodovine ali družine, in tudi ljudstva. Lēh (lat. lechita) je to kar zeman (zemljan, zemljak, Edelmann mit Grundbesitz). Izpeljuje se iz lēha lat. areola *πρωσία*, agellus (Ackerbeet, Ackerlehen), in pomeni skorej to, kar zaznamnja Poljec, Poljak. Zdi se mi, da Madjar, Vlah, Turk, Grek Poljaka imenuje Leha (*Λεχός*, *ὀμιλεῖ λεχικά* govori poljski). Zanimljivo je, da se v ruskih knjigah, namesti lješ'ský ljaš'ský velikrat najde ljadský, ljacký; in v nekterih Les'ko nam. Lješko (Šaf. II, 38. prim. Jezičn. III, 3.).

U. Pri nas vemo le za Poljca ali Poljaka, za Leha pa ne. Zakaj pišejo nekteri Polak - aci?

T. Nekdaj so pisali razno: Bolani, Polani, Pulani, Bulani iz got. Bulanes, Poloni, Polonia („Inter alpes Huniae et oceanum est Polonia, sic dicta in eorum idiomate quasi Campania“, pravi Gelazi iz l. 1211), Poljane (Nestor). Prava in domača oblika je Poljanin - énin, mn. Poljane - éne. Severni Slovani p. Čehi, Slovaci, Poljci sami pišejo Polak - aci, toda v starih knjigah te oblike ni. V jugoslovanskih jezicah se sploh bolje podá Poljec, Poljak, ker pišemo tudi polje, poljane itd.

U. In poljanci ali prebivavci ravnega polja so Lehi, kakor piše Terstenjak v „slovensko - horvaški povesti o Čehu, Lehu in Mehu, kjer pravi (Nov. 1858): Čeh je „heros eponymos“, — mythiški očak (Stammvater) naroda, kateri je nekđaj stanoval po čehih (prebivavci čehov, kekov, kučajev, cacuminum); Leh pa je mythiški očak naroda, kateri je nekđaj stanoval po lehih (lehah, prebivavci ravnice, polja, camporum), in Meh je mythiški očak naroda, kateri je nekđaj stanoval po mehah (hribih, bregovih).

T. Vendar pravi ondi naš Davorin: „Jaz te tri očake — Čeha, Leha, Meha — imam za mythiške osebe, akoravno so iz njih izpeljani rodovi zgodovinski“. Med temi so zvonec nosili in ga še nosijo Čehi, torej na koncu svojih letošnjih pomenkov še o njih ktero reciva!

L.

U. Zvonec med vsemi narodi slovanskimi nosijo Čehi, — imajo pa tudi vrat za to!

T. Res, verfiti in obračati se znajo, da malokteri tako, — in kar se je oporékalo nekđaj Kranjcem, veljá vzlasti od njih, namreč: „Kam Čeh ne pride!“

U. Po vsem svetu gré, in sej pravijo, da so Kolumbu v Ameriko prišlemu že Čehi prigodli naproti! — Od kod so prišli neki v svojo sedanjo lepo domačijo?

T. Iz Hrovatije, pravijo nekteri, toda iz ktere — to še ni prav dognano. Večidel učijo, da iz severo-vzhodnje za Tatrami; slovensko-hrovaška povest pa je, kakor si prej omenil, da so došli od juga, iz nekdanjega Ilirika.

U. Slovenci pripovedujejo tako, pa kateri?

T. Bohorič že enako govori; za sti smešno je pa, kar piše sloviti otec Marko, ki pravi, da se je staroslovenski jezik nekđaj zval ilirski, da bi se veči del sveta smel zvati Ilirija, da so Slovani selili se iz Ilirije proti severju in vzhodu — vse križem. V predgovoru svoje prve slovnice govori o tem, in beri nekoliko od tega, da vidiš, kako prebrisan jezičnik je bil Pohlín!

U. »Alle diese Ueberwanderer haben Dalmatien und das sogenannte Illyrien bewohnt. Daheraus ist Czech der Böhmen, und Lech der Pohlen, Stammvätter gezogen, und wehrend des Zugs haben sie überall Leute ihrer Zunge, und Orte ihrer Sprache als Zeugen ihres Dagewesens zurück gelassen, auf daß die Ueberwanderung, die Gemeinhabung, und Verständniß der Landsmannhaft nicht unterbrechen möchte. Und so wurden sie insgemein Illyrier oder Slaven, oder sonderheitlich hier Crainer, Kraynzi, in dem Dalmatien am nächsten gelegenen Lande wohnende, dort Wenden, oder Windische Slovenzi: das ist: die glorreichen; itzt Slavonier Saklavoni Sklavoni: die Feindwürger; itzt Mährer Moravzi die Bezwinger; bald Böhmen Bojemi die Fürchterlichen; bald Pohlen Poljaki die Feldlägerer, und wieder anderstwo Bayerling Vojari die Feldfürsten; wieder anderstwo Pomerer Pomurjani die Seevölker; und so anderstwo Moscoviter Moshkowitzi Klopfmänner, und Reuffen Reffajeni die Zänker, oder weit ausgebreitete u. s. f. benamset«. (Vorr. 7.)!

T. Bohorič pa piše: »Mofhi, à Mosh, quod virum significat appellantur. Ruteni seu potius Rufsi, volunt, quasi Rossojenti, id est, disseminati, dici. Poloni à pojle, hoc est, a campo nomen habent. Bojemi ab Boj, quod bellum notat, dicti, vnde etiam Bavari, id est, Bojari vel Vojari, id est, duces. Moravi a flumine, Morava«. —

U. V teh rečeh je, kakor v marsikteri povestnici, toliko razlike, da človek na zadnje skorej ne vé, kaj je pravljica, kaj pripovedka, kaj zgodovina. — Kakor Poljaki, imajo tudi Čehi dvojno ime: Böhmen (Pemaki, Pemci) in Čehi.

T. Pervo je vnanje ali tuje, posneto po Bojih, v kterih deželo so se naselili Čehi, ter imenovali po tem Böhmen (Bojohemum, nem. Bojenheim, Böhheim, Böhmen). Pisani so v starih listinah tudi Bohemi, Behemi, Boemi, Beemi, Boemanni i. t. d. — Drugo pa je notranje ali domače, slovansko: Čeh (Czech) in Čah (Czach, prim. Ljach), mn. Čechowé, slov. Čehi, Česi ali Čehovi, dežela Čechy, česka země, čes'skij, češska i. t. d. Zastran oblik česko in češko glej Jezičn. I, 13.

U. Večidel se bere, da se imenujejo tako po Čehu, svojem vojvodu; vendar kaj neki pomeni ime Čeh?

T. Šafařík misli, da je bilo to ime najpred splošnje ali občno, potem še le posebno in narodno. Dobrovski ga je izpeljeval iz glagola čnu, četi (čati, čal t. j. počnu incipere), češ, da so Česi čeli t. j. začeli se seliti prvi ter so peljali seboj druge Slovane, poslednjič Sileze (po — sléze), kar pa ni res niti besedno niti djansko. Ravno tako Kollarju ne more obveljati izpeljava iz stebila těch (po-těcha, útěcha). Tudi se ne da poterditi, da bi Čah (n. Čeh) bilo razlagati iz čaju (spero, expecto), kakor se reče čekam n. čakam, Česlav n. Časlav. Celo neprimerno je strinjati s tem imenovanjem besedo čechel (sudarium).

Čehi so prebivavci čehov (cacuminum) t. j. hribovci, bregarji, je pisal l. 1858 Terstenjak. Poprijel ga je zavoljo tega nekdo v českem časopisu „Lumiru“, nezadovoljen z njegovo izpeljavo imena Čeh. Na to mu odgovori verli Davorin v Nov. l. 28. ter na koncu pravi: „Čeh more tudi pomeniti 1. prebivavca špičastih bregov, 2. svobodnega moža, kateri je smel dolge lase nositi = hazdiggs, 3. potomka Čeha, kateri si je ime pridjal po solnènem bogu, bogu pastirjev, in Čehi so gotovo poprej bogate čede redili kakor so postali slaven „Kulturvolk“. Vendar, ker Leh pomenjuje prebivavca leh, Meh prebivavca mogov = mohov = mehov, mohye, magur, tedaj Čeh pomenjuje tudi prebivavca ostrih gor, in česka beseda Čechman (po obliki kakor slov. racman, purman), ktera izrazuje vruga, hudčiča, izvorno tedaj pomenjuje ali bitje z ostrimi kremplji ali kodrastimi lasmi, ali pa bitje, ktero skita po čehih, to je špičastih bregih, kamor narodne povesti rade hude duhe postavljajo“.

U. Meni se zdí, da se tudi marsikteri jezičniki skitajo po hribih in bregovih v hudih duhovih! — Govorila sva od po-

vesti, o „Čehu, Lehu in Mehu“, da so bili trije bratje in očaki treh slovanskih rodov; pa se pripoveduje tudi „o Čehu, Lehu in Rusu“, da so bili bratje in začetniki narodov, kateri se še zdaj po njih imenujejo.

T. Pripoveduje se tako, da se kaže sorodovina in bratrija med temi tremi slovanskimi narodi (vid. Stanislav Zaránski), med kojimi pa še — žalostna jim majka! — pravega pobratimstva ni. Da bi pač bilo skoro pobratimstvo pravo, po veri v dubu in v resnici, ne le med Čehi in Lehi, Serbi in Sorbi, ampak tudi med Rusi in Bulgari, Hrovati in Slovenci Poljaki in Slovaki, ker vsi smo Sloveni — Slovani!

Iz dnevnika nekega starega učitelja.

6. aprila. Neka poglavitna naloga vsakemu, posebno pa mlademu učitelju je, da si vstanovi pravi značaj. Učitelj stori več s tem, kar je, kakor pa s tem, kar vé in zna. V tej reči naj huje grešé nektere učiteljske pripravšnice, ktere nastopnim učiteljem vse kažejo, le tega ne, kar jim je naj potrebneje, namreč, da bi jim vterdile pravi značaj, brez kterega ne shaja noben pošten človek, naj menj pa učitelj in odgojnik v sedanjem času.

7. aprila. Moje geslo je: Vse za Boga in domovino^a.

8. aprila. Danes sem v neki slovniški knjigi bral, kako različne ljudstva poprašujejo, kako je komu. Stari Cicero je začenal svoje pisma: „Si vales, bene est; ego valeo“. To se pravi: „Kako se imaš? če se ti dobro godi, je prav; jaz se imam dobro“. Ako pa se to poslovenja po prvem viru, se reče: „Kako si močan? če si močan“ i. t. d. Moč in osebna hrabrost je pri Rimcih naj več veljala, ker so bili vojaško ljudstvo. — Francozi vprašajo: „Comment vous portez-vous?“ To se reče od besede do besede: „Kako se nosite (držite)?“ Če kdo ni popolnoma zdrav, ali če ga kaka druga nadloga tare, se ne more ravno nositi. Iz tega se vidi, koliko Francozi gledajo na vnanje obnašanje. — Anglež ima malo besedi, in pravi: „How do you do?“ To se pravi po naše: „Kako je kaj kupčija?“ To kaže, kako je Anglež vez zamaknjen v tergovstvo in obertnijstvo. Če se mu le kupčija dobro odseda, mu je vse prav. — Ko premišljuje take različne misli in značaje, se ni-